

PREKMURSKI PISATELJI V ŠAFÁRIKOVI ZGODOVINI JUŽNOSLOVANSKEGA SLOVSTVA

V slovenskem delu Šafárikove Geschichte der südslavischen Literatur (izdal J. Jireček v Pragi 1864) so obravnavani tudi nekateri prekmurski pisatelji in njihova natisnjena dela. Pri naših slovstvenih zgodovinarjih se ponavlja trditev, da je vse o slovenskem slovstvu v tej knjigi delo Matije Čopa. Podobno se izražajo tudi vsi drugi, ki so pisali o prekmurskem slovstvu: J. Marn,¹ A. Fekonja,² F. Mohorič,³ V. Novak,⁴ M. Rupel⁵ in J. Ftičar;⁶ zadnji je napačno sklepal, da je Čop »vključil tudi Prekmurce... v svojo (prav: Šafárikovo) Geschichte« potem, ko ga je Vraz 1834 »opozoril na prekmurščino«.

Edino Ivan Kunšič je primerjal Čopov rokopis za Šafárika z besedilom v knjigi 1864 in poroča, da Čop omenja le Š. Küzmiča Nouvi Zakon (Šaf. 106), Krszchanszke nôve Peszme knjige... (Šaf. 81), še tri Küzmičeve evangelije (1821), Molitveno knjigo (1821) in A, B, C za Slovenze na Vogerskem.⁷ Pripomniti je treba, da Čop omenja le izdajo Küzmičevih evangelijev iz l. 1821, naši slovstveni zgodovinarji pa bi morali upoštevati Kunšičeve ugotovitve, da je zgodovina slovenskega slovstva izšla pod Šafárikovim imenom v bistvu taka, kakor jo je napisal Čop⁸ in da je Čopovo nekoliko izpremenjeno delo izdal l. 1864 Jireček.⁹ Kunšič je tudi ugotovil, kaj vse je iz Čopovega rokopisa izpuščeno v izdaji 1864.¹⁰

Preden natančneje prikažem, kako je nastal prekmurski delež v Šafárikovi Geschichte... 1864, ne bo odveč, če povem še to, kar je Šafárik pisal o prekmurskih Slovencih že prej.

V svoji Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten (Ofen 1826) je Šafárik o »Slovincih na Ogrskem« povedal, da prebivajo na zahodu Ogrske, zlasti v županijah Zala in Vas, v 160 vaseh, da jih je 50.000 (od teh 15.000 luteranov, drugi pa so katoličani); madžarski pisatelji da jih po krivici imenujejo Vandale, medtem ko se sami imenujejo Slovenci, Slovinci. Šafárik je tedaj vedel le za njihovo protestantsko slovstvo: za molitvenike, pesmarice in čitanke v madžarskem črkopisu. Po Ambrosii Annal. eccles. (1795. T. II. 62) navaja, da je njihovo narečje slovansko, »sredi med koroškim in hrvaškim«. Po imenu omenja le Štefana Küzmiča (piše Kuznics), ve, da je bil luteranski pridigar v Surdu in da je izdal Novi zakon v Halleju 1771, ponatis pa da je oskrbela prot. biblična družba v Bratislavi 1818 (prav: 1817). O jeziku pravi še, da je »das Windische« na jugovzhodu Štajerske, tudi ob Muri in Rabi, prehod h kranjščini

1 J. Marn, Jezičnik 1884, 5, 22, 46, 69; Učiteljski tovariš XXIV, 1884, 327.

2 A. Fekonja, Književnost ogrskih Slovencev. Dom in svet V. 1892, 173—174.

3 Fr. Mohorič, Prekmurje in Medjimurje. CZN XVI, 1921-22, 30; Murska straža 1921, št. 25. str. 1.

4 V. Novak, Opombe k Stefanu Küzmiču. CZN XXIX, 1934, 63.

5 M. Rupel, Prva prekmurska knjiga — Temlinov Mali katekizem 1715. Razprave SAZU, razr. II, 1956, 105.

6 J. Ftičar, Slovenski taborit Božidar Raič — buditelj prekm. Slovencev. Svet ob Muri III, 1958, 26.

7 Iv. Kunšič, Doneski k zgodovini književne zveze mej Čehi in Slovenci. ZMS I, 1899, 154.

8 N. m., 79.

9 N. m., 83.

10 N. m., 79.

in hrvaščini«. ¹¹ Oporo za tako mnenje je Šafárik našel tudi pri Dajniku, ki je 1824 v svoji slovnici »prišel naše vzhodne mejaše, slovenske Ogře («die Windischen Ungarn») iz gornjega dela Železne županije k našemu, one iz spodnje polovice le-te pa k hrvaškemu jeziku«. ¹² Da je Dajnko slabo poznal pripadnost prekmurskih sosedov ob Muri k Zalski županiji (ne k Železni) in še slabše sorodnost prav tega južnega narečja z vzhodnoštajerskim, tega ni treba dokazovati.

Kmalu po 1826 pa je Šafárik nameraval prirediti izpopolnjeno izdajo svojega dela posebno glede na južnoslovanska slovstva. (O zgodovini slovenskega slovstva in jezika npr. je namreč pisal v knjigi iz l. 1826 le na 18 straneh (271—288)). O tej nameri je Šafárik že l. 1827 obveščal Kopitarja in ga prosil, naj slovenski del ali sam napiše (8. IV.) ali pa pridobi za to delo Dajnka, Jarnika, Zupana, Ravnikarja (22. VII.) ali Čopa (15. XI.). ¹³ Kopitar je to Šafárikovo prošnjo sporočil Čopu 12. dec. istega leta in tudi sam želel, da bi Čop Šafáriku ustregel. Čop se je dela branil nad leto dni, končno pa je pristal in svoj rokopis zgodovine slovenskega slovstva odposlal Šafáriku 27. jun. 1831, razne dodatke pa mu je sporočal v poznejših pismih. ¹⁴ Čopov rokopis ^{14a} ima 26 pol fol. po 4 strani, vsega 104 strani. Pole so popisane samo na eni polovici strani, na drugi pa je bil prostor za poznejše pripombe, dodatke in popravke, ki jih je nekaj vpisal Čop sam, precej pa Kopitar.

L. 1833 je imel Šafárik pripravljen za tisk že ves rokopis zgodovine južnoslovanskih slovstev; neugodne razmere pa so povzročile tako pozen izid.

Čop je obravnaval prekmursko slovstvo skupno s štajerskim pod naslovom *Neuere Literatur der nördlichen und östlichen Slowenen in Steyermark* (Novejše slovstvo severnih in vzhodnih Slovencev na Štajerskem). Prekmurce je torej prištel k štajerskim Slovincem. V kratkem uvodu pravi (v prevodu): »Kake starejše literature teh Slovencev, tj. knjig, ki bi bile najbliže namenjene tistim Slovincem («Winden»), katerih narečje opisuje Dajnko v svoji slovnici, sploh ne poznam. Do Dajnkovih spisov so le-ti mogli uporabljati knjige, napisane predvsem za Kranjce ali vsekakor za Korošce in južnozahodne Ogře. Knjige ogrskih Slovencev v Železni županiji namreč njim ne bi smele biti vsaj manj umljive, samo da so te protestantske.« Od knjig pozna le dve: S. Kűzmicsa *Nouvi Zákon iz 1771 in Krszcsanszke nôve Peszmenek Knige* . . . iz 1823. leta.

Kot dopolnilo k tema dvema knjigama je Čop na prazni polovici lista dodal: »Dainko navaja še naslednja tri Kűzmičeva dela, katerih naslove pa on vendar piše na svoj način (ne po Kűzmičevo):

1. Evangelij na vse nedéle ino svetke skos leto. 1821.
2. Molitvena knishiza sa vsakega Kristjana. 1821.
3. A, B, C, sa Slovence na Vogerskem.«

Čop je torej navedel le 5 prekmurskih knjig. Ni vedel, da je avtor Krščanskih novih pesmenih knjig Mihael Barla. Dajnkova knjiga, ki jo je Čop imel v mislih, je najbrž Abecedna knižica (1824). Ko je Čop (l. 1831) pisal to stran rokopisa, je menil, da je prekmursko slovstvo le protestantsko. Ni torej vedel,

¹¹ P. J. Schaffarik, *Geschichte* . . . , str. 275.

¹² P. Dainko, *Lehrbuch der windischen Sprache*. 1824, III—IV.

¹³ P. J. Šafárik, *Slowanský národopis* 1842, 68—69.

¹⁴ Fr. Kidrič, Čop Matija. SBL I, 105 (z napako: 24. jun.). — L. Legiša, *Romantika*. ZSS II, 1959, 82.

^{14a} Rokopis hrani Narodni muzej v Pragi pod sign. IX A 1. Pred leti sem naprosil O. Berkopca v Pragi, naj mi pošlje fotokopijo 89. str. Copovega rokopisa. Za uslugo se mu tudi tu najlepše zahvaljujem.

da je pisatelj knjig, ki jih navaja Dajnko (sicer z nenatančnimi naslovi), katoliški Mikloš Küzmič, in ne protestant Štefan Küzmič.

Šafárik je Čopa spomnil na J. Čaploviča, na Š. Küzmiča prvo knjigo Vöre krstčanske . . . in na M. Küzmiča. V zvezi s tem je pisal Čop (13. I. 1832) Šafáriku

»Tudi Čaplovičevih «Croaten und Wenden in Ungern» nisem pozabil. Bom pa med tem knjižico, upam, prejel z Dunaja. Opombe o ogrsko-slovenskih knjigah itd. bi mi vsekakor prav prišle — namreč popolni naslovi Küzmičevih spisov, tako kot (del) ogrsko-slovenskih protestantov.

Ogr.-slov. knjigo, katere naslov, kakor vam ga je sporočil neki Srb, ste mi navedli, sem našel pred dnevi pri g. Zupanu. Naslov se glasi (nekoliko pravilneje) torej dobesedno:

Vöre krsztsanszke (sic) krátki návuki etc. V Halli MDCCLIV.¹² 275 str. poleg naslovnega lista in 10 str. »Predgovora«, ki je podpisan »V. J.« Tej je privezan:

Réd Zvelicsánsztva etc. V Halli 1747. 96 str. 12⁰. Slovenski prevajalec te knjige je (po pripombi v predgovoru v prvi knjigi) »Szever Miháo Zvanecsá«. V besedilu predgovora je rečeno: »geto lzo nam nafsi fztarisi, zvün Temlin Ferencza, i Vanecsai Mihala etc.« Kako je to razliko v imenu Vanecsaj in Zvanecsá? madžarski? Jezik teh knjig je sicer za nas Kranjce dovolj težko umljiv.¹⁵

Čaplovičevo knjižico je Šafárik dobil verjetno po 7. apr. 1831 od Lj. Gaja¹⁶ in iz nje izvedel, da sta dva prekmurska pisatelja Küzmiča; to je zatem sporočil Čopu.

Čaplovičeva knjižica je svoboden nemški prevod spisa v madžarščini. Ta spis o prekmurskih Slovencih je Čaplovič objavil v reviji Tudományos Gyűjtemény 1828 z naslovom: A Magyar országi Vendus Tótokról (O vendskih Totih (= Slovanih) na Madžarskem). Napisal pa mu ga je prekm. pisatelj Jožef Košič, ki ga Čaplovič v uvodu nemške knjižice imenuje le »neki duhovnik«. Ta Košičev spis je Čaplovič predelal le stilno. Torej so podatki o prekmurskih pisateljih v Čaplovičevi knjižici Košičevi.¹⁷ V uvodu Šafárikove Zgodovine je Čaplovič omenjen kot vir s pripombo: »Poglavje Jezik in slovstvo, str. 80—84, je skrajno pomanjkljivo in nezadovoljivo« (n. m. IV). Vendar si je Šafárik z njegovimi podatki le pomagal in tako dopolnil Čopov rokopis.

Drugi vir je bila Čopu Dajnkova Abecedna knjižica na hitro ino lahko podvučenje slovenskega branja (1824); ta ima na zadnjem listu (pod naslovom »Vedoč danje«) seznam knjig, ki se morejo dobiti v Radgoni »pri Alojzi Wajcingeri, knigári«. Med njimi so tudi tri M. Küzmiča (Dajnko piše njegovo ime po svojem črkopisu): Evangeliji na vse nedéle ino svetke skoz leto, 1821; Molitvena knixica za vsakega Kristjana, 1821; A, B, C, za Slovence na Vogerskem.^{17a}

Napake ali nejasnosti v Šafáriku 1864 so naslednje: Za Franca *Temlina* navaja kot rojstni kraj (po Štefanu Küzmiču v knjigi Vöre krstčanske krátki návuk 1754) »z Krajne z Leženja«, tega ne Šafárik ne Čop ne znata določiti (str. 21). V prekmurščini pomeni namreč *zleženjá* 'po rojstvu, doma'. — Pri

¹⁵ Iv. Kunšič, n. d. 118—119.

¹⁶ V. Deželič, Pisma dru Ludevitu Gaju i neki negovi sastavci (1828—1850). Zagreb 1909, 180.

¹⁷ V. Novak, Jožef Košič, prekmurski pisatelj. Razprave SAZU, razr. II, III, 1958, 243.

^{17a} Ta Dajnkova knjižica je bila četrtrič dana na svetlo 1833 in na koncu ji je bil dodan knjižni seznam z istimi Küzmičevimi knjigami. Sicer pa so bile te tri knjige Mikloša Küzmiča dobesedno tako priporočene že v Dajnkovih Svetega pisma zgodbah 1821.

Tudi Dajnkove Posvetne pesmi med slovenskim narodom na Štajerskem iz leta 1827 imajo na zadnjem listu seznam knjig. Med njimi sta dve Mikloša Küzmiča, a njegovo ime ni omenjeno: Kniga molitbena, posebno za Slovence na Vogerskem, 36 kr. in Sveti Evangelijomi, posebno za Slovence na Vogerskem, 26 kr.

Štefanu Küzmiču se navaja za drugo izdajo Novega zakona zopet letnica 1818, namesto 1817. Za knjigo Voere krstšanske krátki návuk (dosledno piše narobe: ... návuki) pa ne ve, da je njen avtor Küzmič (117). Pri knjigi Mihala Barla: Krščanske nove pesmene knjige ... je samovoljno vrnil »szkuzi Mihala Barla« (81). — O prvem prekmurskem katoliškem pisatelju Miklošu Küzmiču (dosledno ga imenuje Niklav) piše, da je bil župnik v trgu Sv. Benedikt v Železni županiji, toda ta kraj je le v a. s. Trdi tudi, da je prevedel nedeljske in praznične evangelije in berila, toda Küzmič beril ni prevedel.

Mikloš Küzmič je napisal sedem del, Šafárik pa jih navaja osem, ker omenja eno dvakrat z različnim naslovom. Podatke o teh spisih je dobil pri Čaploviču, Dajniku in Čopu. Kako približni so bili ti naslovi, naj pokaže primerjava s pravnimi naslovi, ki doslej tudi niso bili vsi znani v naši slovstveni zgodovini.

a) *Katekizem*. Šafárik ga po Čaploviču imenuje »Katechismus« in dodaja: »za katoliške Slovence na Ogrskem, tiskan ok. l. 1780« (119). Pravi naslov je: Krátka summa velikoga katekizmusa z-szpitávanyem, i odgovárjanyem mladostzi na návuk vu czaszarszki, i králeszki dr'sányaj. V-Soproni, Stampana Zpíszkmi Siess Jó'sef Jánosa. 1780.

b) *Sv. Evangeliumi*. — Čaplovič jih imenuje »nedeljski evangeliji«, Šafárik pa: »evangeliji in berila za vse nedelje v letu« in pristavlja: »po Čaploviču najstarejša knjiga katoliških Slovencev na Ogrskem, kar pa je napačno« (101). — Šafárik se moti: prve tri knjige M. K. iz leta 1780 so (kot znano) res bile najstarejše katoliške prekmurske knjige. — Naslov prvega natisa te knjige je: Szvéti evangyeliomi Pouleg Kalendáriuma, i Réda Rimszkoga na Vsze Nedele, i Szvétesnye Dni z-Obcsinszkoga szvétoga Piszma po zapouvedi nyih Goszposztva, i Náj Visse Postúvanoga Goszpodina Szily Jánosa, z-Gornyega Szopora, Szombotelszkoga Püspeka, na Sztári Szlovenszki Jezik, Po Postúvanom Goszpoudi Küzmicz Miklósi, Szvétoga Benedeka Fare Dühovniki, ino Okrogline Szlovenszke Vice-Öspörössa obrnyeni, i sztróskom onoga Nyih Goszposztva Püspeka vö zostampani. V-Soproni Po Siess Jó'sefi vu Leti 1780. — Šafárik pozna tudi ponatis te knjige iz 1821: »Niklava Kuzmicza (!) Evangelji na vse nedele ino svetke skos leta (posebno sa Slovence na Vogerskem) 1821« (103). — Na prvi pogled se vidi, da je ta naslov sestavil po seznamu knjig v Dajnkovi Abecedni knižici 1824 in (besedilo v oklepaju) v njegovih Posvetnih pesmih 1827.

c) *Mali abecednik*. — Edini naslov, ki ga Šafárik v celoti — le z majhnimi napakami — navaja, je Küzmičev Slovenski silabikar. Naslov je dobil v »Cat. Bibl. Szecséy' (prav: Catalogus bibliothecae Hungaricae Szécsényianae). To je pri Čaploviču »majhna A B C knjiga« (49). — Natančni naslov knjige: Szlovenszki silabikár, z-steroga sze decza steti more navcsiti, z-nikimi rejcsniczami navküpe pod Prespan Stampanya dáni. V-Soproni, Pri Stampari Siess Jó'sef Jánosi 1780. — Po knjižnem seznamu Dajnkove Abecedne knižice (1824) navaja Š. ponatis tega abecednika: »Niklava Kuzmicza ABC — knjiga za Szlovence na Vogerskem (ok. 1821)«. Pravi, da je to »novi natis zgornjega« — toda »zgoraj« navaja Š. Küzmičev véliki abecednik (49). V resnici je to ponatis malega abecednika — silabikarja.

č) *Molitvenik za bolnike*. — Čaplovič ga imenuje »drug (namreč molitvenik) za bolnike«, Šafárik pa je iz tega naredil: Niklava K. molitvenik za bolnike,

¹⁸ P. J. Šafárik, Přehled neynowější literatury illyrských Slowenuw. Casopis Českého Museum, r. 7, 1833. W Praze, 172, 181. — Tudi za te podatke se zahvaljujem dr. O. Berkopcu.

za katoliške Slovence na Ogrskem, natisnjen ok. 1780. (142). — To je knjiga iz 1781 z naslovom: Pomoucs beté'snih i mirajoucsih; tou je: Nike Molitvi, z-sterimi Redovnik beté'snoga, ali mirajoucséga, i na szmrt oszodjenoga grejsnika more pomágati, po P. Küzmic Miklósi Sz. Benedeka Fare Dühovniki, i Szlovenszke Okroglíne V. Öspörösi z-Vogrszkoga na Szlovenszki Jezik obrnyene, i z-pobo'snim sztroskom Naj Visse Postúvanoga Goszpodina Boros Stevana, Szombotelszke Sztolne Czérkvi Kanonika, i Kántora vö zostampáne. V-Soproni Po Sies János Jó'sefi. M. DCC. LXXXI.

d) *Knjiga pesmena i molitvena*. — Čaplovič jo imenuje »pesmarica in molitvenik«, Šafárik pa »Niklava Kuzmiča pesemska in molitvena knjiga za katoliške Slovence na Ogrskem, ok. 1780« (80).

e) *Molitvena knjižica*. — Šafárik jo imenuje: »Niklava Kuzmicsa Molitvena knishiza sa vsakega Kristjana, posebno sa Slovence na Vogerskem, 1821. — Za katoliške Slovence na Ogrskem. Prvi natis je moral iziti mnogo prej.« Kot vir navaja Dajnkovo Abecedno knjižico in Posvetne pesni (146). — Tako kot prej pri Evangeliomih tudi tu združuje v izmišljenem naslovu besedilo iz obeh Dajnkovih knjig.

Pod d) in e) pa nista dva različna molitvenika, ampak en sam z naslovom: Kniga molitvena, v-steroj sze nahájajo rázlocsne ponizne molitvi, z-dvojim pridavekom, na haszék szlovenszkoga národa sz-pobo'snim sztroskom nikih plemenitih dobrocsinitelov Na szvetloszt dána. Stampána, v-Soproni pri Siess Jósef Jánosi vu leti 1783. — Ker ta molitvenik Dajnko in Čaplovič imenujeta različno, je Šafárik mislil, da gre za dve knjigi. S tem pa je vpeljal zmedo pri naših slovstvenih zgodovinarjih in drugih, ki naštevajo osem knjig Mikloša Kuzmiča: J. Marn,¹⁹ A. Fekonja,²⁰ K. Glaser,²¹ Mirko Lenaršič,²² P. Strmšek²³ in Fr. Mohorič.²⁴ Fr. Simonič²⁵ pozna celo devet njegovih knjig, ker loči razen molitvenika za bolnike še Knigo molitveno, Knigo pesmeno i molitveno in Molitveno knjižico za vsakega kristjana, posebno za Slovence na Vogerskem. To stvar je razčistil šele Janko Šlebinger.²⁶

f) *Vélikí abecednik*. — Po Čaplovičevi »velika ABC knjiga« ga Šafárik imenuje »velika ABC-knjiga, za katoliške občine, ok. 1780« (49). — To je: ABC kni'sicza na národni soul haszek. ABC könyvetske a nemzeti iskoláknak hasznokra. Cum speciali Priv. Sac. Caes. Reg. Apost. Majest. Nezvezana valá 6. krajczarov. V-Büdini, Stampána z-králeszkimi visnye Soule piszkmi. 1790.

g) *Mala biblija*. — Kot Čaplovič jo tudi Šafárik imenuje »Mala Biblija« in dostavlja: »za katoliške Slovence na Ogrskem, natisnjena ok. 1780« (127). — To je zadnja knjiga M. Kuzmiča z naslovom: Sztároga, i nouvoga testamentoma szvéte historie krátka summa Na sztári szlovenski Jezik obrnyena po Postúvanom Goszpodí Küzmic Miklósi, Szvétoga Benedeka Fare Dühovniki, ino Okroglíne Szlovenszke Vice-Öspörösa. Z dopúscsenyom Králeszke Viszoke soule Stamparie. Stampána v-Szomboteli, pri Siess Antoni vu leti 1796.

Šafárik je torej poznal natančen naslov le ene Mikloševe knjige: silabikarja; in letnico izida le pri eni knjigi: pri Evangeliomih.

¹⁹ Kot op. 1.

²⁰ Kot op. 2.

²¹ K. Glaser, Zgodovina slov. slovstva. I, Lj. 1894, 199—201.

²² Mirko (= dr. M. Lenaršič), Naša književnost. Kalendar Srca Jezuševoga 1910, 49—51.

²³ P. S(trmšek), Literatura ogrskih Slovencev. Slovenec 1919, št. 66.

²⁴ Kot op. 3.

²⁵ A. Pirjevec, Iz korespondence Matija Copa. AZN I, 1930-32, 21.

²⁶ J. Šlebinger, Kuzmič Miloš. SBL I, 599.

Razen del teh po imenu mu znanih prekmurskih pisateljev našteva Šafárik še nekatere spise neznanih mu prekmurskih protestantskih pisateljev. Podatki o njih so zopet zelo pomanjkljivi, ker jih je povzel po Čaploviču, kjer so označene le po vsebini, tako npr. *Gradual*.²⁷ Te knjige so:

Abecednik. — Šafárik pozna protestantski abecednik Szlovenszki Abeczedar za deczo, ki da je bil tiskan okoli l. 1793. Kot vir navaja Ambrosy, *Annal. eccles.* 1795, T. 2. p. 62 (49). Ta abecednik pa je v resnici bil izdan že leta 1786 z naslovom »Szlovenszki abecedár za drouvno deczo vö stampáni. V Posoni 1786. pri Simoni Petri Weberi.« Avtor ni naveden. — Po Čaploviču omenja Šafárik tudi učbenik »Šolska knjižica za evangeličanske Slovence na Ogrskem, tiskana« (90). — To je lahko imenovani abecednik iz 1786 ali kak drug, ki je izšel pozneje. L. 1820 npr. je bil v Sopronu natisnjen *Novi Abecedár Štefana Lülíka*.

Gradual. — Tako ga imenuje Čaplovič, Šafárik pa: »Gradual ali pesmarica za evang. Slovence na Ogrskem, pred 1795.« Nato navaja po Čaploviču dobesedno, kar o knjigi piše Ambrosy, ter dodaja: »Po vsej verjetnosti so še starejši natisi te knjige« (80—81). — To je *Nouvi Gráduvál Mihaela Bakoša*, natisnjen v Sopronu 1789. Ponatisov ni bilo.

Mrtvečna pesmarica. — Čaplovičev podatek »Funeral« je Šafárik razširil v »Funeral ali pesmarica pri pogrebih za evang. Slovence na Ogrskem.« (81). — To so *Mrtvecsne peszmi*, stere szo szti sztári pism vküp pobráne, poboug-sane, ino na haszek slovenszkoga národa zdaj oprvics Na szvetloszt dáne, po S. S. P. S. (= Szijarto Stevani, Püconskom Skolniki). Stampane v Somboteli pri Sziesz Antoni vu leti 1796, str. 179.

Molitvenik. — Čaplovičev »ein Gebetbuch« je Šafárik imenoval: *Molitvenik za evang. Slovence na Ogrskem natisnjen*« (146). — Tudi to knjigo je priredil Štefan Sijártó: *Molitvi, Na sztári szlovenszki jezik obrnyene v Soproni 1797*. — L. 1820 pa je Mihael Barla izdal *Diktomszke versuske i molitvene knizsicze*. Čaplovič je gotovo mislil na prvega.

Ženitovanjska knjižica. — Tudi to imenuje Šafárik po Čaploviču »ženitovanjska knjižica za evang. Slovence na Ogrskem, natisnjena. (Vsebuje navadno voščila, vabila in pod., resno in smešno.)« Iz oznake vsebine vidimo, da je Šafárik knjižico vsaj po pripovedovanju poznal (86). Naslov knjige je: *Sztarisinsztvo i zvacinsztvo . . . v Soproni 1807*. — Neznani pisatelj se skriva za črkami S. L. D.²⁸ — Po mnenju Vilka Novaka bi to utegnil biti Štefan Lülík (pismeno sporočilo).

Videli smo, od kod je Šafárik dobil podatke o prekmurskih pisateljih in njihovih knjigah. Pozna 18 prekmurskih knjig in štiri ponatise, od teh 11 protestantskih z enim ponatisom in sedem katoliških s tremi ponatise. — Ne vemo, ali je Čop dobil pričakovano Čaplovičevo knjigo — vsekakor ga je razočarala, ker v njej ni našel »popolnih naslovov« del prekmurskih pisateljev, kakor je upal v pismu Šafáriku. Pisma, v katerih bi bil Čop pošiljal Šafáriku naslove prekmurskih knjig, ki jih pač ni mogel najti v Čaplovičevi knjigi, niso ohranjena. Zato si je Šafárik pomagal tako, da je naslove na podlagi vsebinske oznake knjig, sporočene v Čaplovičevem spisu, skombiniral s stalno se ponavljajočim dodatkom, v katerem je označeval njih jezikovno-kulturni izvor in namen. Da je res Šafárik sam sestavljal te približne oznake naslovov in da mu jih ni poslal

²⁷ Čaplovič, n. d. 83.

²⁸ V. Novak, *Neznan prekmurski tisk. ČZN XXIX, 1934, 153—154*. — Isti, *O izvoru prekmurskega »Starišinstva i zvačinstva«*. Slovenski etnograf XIII, 1960, 169.

Čop, določno dokazuje navedba Čaploviča med viri (poleg Čopovega rokopisa) na str. IV prvega dela Zgodovine . . . Posreden dokaz za to, da gradiva o prekmurskih pisateljih Šafáriku ni posredoval Čop še potem, ko mu je že bil odpisal svoj rokopis, pa je npr. tudi to, da mu ni sporočil — sicer bi bil to Šafárik gotovo vnesel v svoje delo — izida Košičevega prevoda Szalayeve madžarske slovnice 1833 (o čemer je Čopu pisal Vraz 24. I. 1934).²⁹

Čop je torej vedel le za tretjino knjig, ki jih omenja v svoji zgodovini Šafárik. Po vsem tem bo treba za prekmurski del slovenskega slovstva omejiti Čopov delež v tem delu.³⁰

Stanko Kotnik

PA Maribor

OD PRIMERE DO PRIMERJALNEGA ODVISNIKA

Postavili smo osnovno načelo, da mora jezikovni in slovnični pouk temeljiti na gradivu iz učencem znanih zaokroženih besedil. Še določneje rečeno to pomeni, da so nam izhodišče zanj predvsem zgledi v literarnih sestavkih, ki jih obravnavamo po bralnem načrtu. Vsakokratna osnova za obravnavo kake teme naj bi bilo seveda eno samo berilo.

Takšno načelo je nastalo iz odpora do precej tradicionalne metodične prakse, ko so bili posamezni jezikovni pojavi, zakonitosti, kategorije »razloženi« na vrsti najrazličnejših zgledov, dobljenih z vseh vetrov, iztrganih iz logične zveze, pogosto celo okrnjenih in seveda čisto nepovezanih. To načelo je v bistvu in smiselno pravilno, saj pojmuje jezikovne pojave življenjsko in funkcionalno, kljub temu pa ga moramo obvarovati prizvoka toge dogme, da ne bi pri poudarjanju zaokroženega besedila spet zašli v formalizem in s tem v drugo skrajnost.

Načelno je torej temeljno izhodiščno vprašanje jezikovnega pouka rešeno, žal pa praktično izvajanje in uresničevanje še hudo zaostaja. Res pravo skladnost teorije in prakse bomo dosegli šele takrat, ko bodo jezikovne vadnice nastajale ob berilih, ko bodo načrtno in dosledno gradile na leposlovnih sestavkih za isti razred ali ko se bosta oba učbenika v osnovni šoli mogoče celo zlila v enega samega, smiselno in organsko zasnovanega. Preden pa bomo dosegli to idealno stopnjo, bo treba rešiti še vrsto strokovnih, metodičnih in drugih vprašanj, med katerimi posebno jezikovno merilo (tudi v slovničnem smislu) pri izbiri in razvrstitvi beril za učbenik posameznega razreda ne bo na zadnjem mestu.

Vendar nas to spoznanje in trenutno stanje ne smeta zadrževati, da ne bi skušali narediti vsaj korak naprej po tej boljši poti. Sicer pa gotovo vsak razmišljajoči in zavzeti učitelj slovenščine tako ravna. Tudi če se ne posveča načrtnemu študiju beril posebej z vidika jezikovnega pouka, bo med priprav-

²⁹ A. Pirjevec, Iz korespondence Matija Copa. AZN I, 1939-32, 21.

³⁰ Tudi v svoji knjigi *Slovansky národopis* 1842 je Šafárik omenil prekmurske pisatelje Stefana Kúzmíča, M. Barla in njegov »Kancionale« — pesmarico iz 1823 in J. Košiča z njegovim prevodom madžarske slovnice 1833 v prekmursčino. Ker zadnjega ni v njegovi *Geschichte* . . . iz 1864; bi mogli sklepati, da rokopisa zanjo po 1842 ni več dopolnjeval.